

Debatoplæg til dialogmøde for fødevarer

17. august 2012

1. Vækstpotentialer på fødevareområdet

Verden har et stigende behov for en øget og mere mangfoldig fødevareproduktion som følge af global befolkningstilvækst og velstandsstigning. Efterspørgslen efter fødevarer, foder og plantemateriale forventes at stige med 70 pct. frem mod 2050ⁱ, som følge af at verdens befolkning forventes at stige til over 9 milliarder, samtidig med at den globale middelklasse forventes at stige til 4 milliarder. Stigningen i den globale efterspørgsel vil lægge pres på verdens knappe naturressourcer såsom rent vand, dyrkbar jord og fiskebestande og vil medføre stigende ressource- og fødevarepriser. Dette vil naturligt medføre et øget fokus på en bæredygtig produktion.

Den danske fødevaresektor har en lang tradition for effektiv fødevareproduktion, samt for at producere og afsætte fødevarer af høj kvalitet på de internationale markeder. Det skyldes bl.a. det tætte samarbejde vertikalt i produktionskæden fra jord/hav til bord og en stærk råvareforsynende primærproduktion¹, og giver et stærkt udgangspunkt for at imødegå de globale udfordringer til at skabe vækst og beskæftigelse. Fødevaresektoren kan udnytte sin stærke position på de internationale markeder, både på de nye vækstmarkeder såvel som på nærmarkederne. Det gælder inden for traditionel fødevareproduktion og agroindustri, udvikling af procesudstyr, og inden for mere avancerede anvendelser af fødevarer, som ingredienser, enzymer og input til biobaserede produkter.

Danmark har således en række virksomheder, der klarer sig godt internationalt, og flere store danske fødevarevirksomheder har i de senere år placeret betydelige investeringer i udlandet, hvilket er med til at skabe en global rækkevidde for den danske fødevaresektor. For at udnytte fødevaresektorens potentiale er det væsentligt, hvordan der i større omfang tiltrækkes investeringer til sektoren, samt hvordan der skabes grobund for nye iværksættere, der kan medvirke til udvikling og fornyelse.

Reguleringen af fødevareområdet er i vid udstrækning harmoniseret på EU-niveau. Der er dog i den danske lovgivning områder, hvor Danmark har særlig overvågning og kontrol, som rækker ud over de europæiske regler, og Danmark har en lang tradition for høj fødevarer sikkerhed, et effektivt veterinærberedskab og et højt niveau for miljøbeskyttelse. De reguleringsmæssige rammer omkring fødevareproduktion forventes at få stigende betydning for udviklingen af et konkurrencedygtigt dansk fødevareerhverv.

Den danske fødevaresektor har samlet set en forholdsvis høj konkurrenceevne i forhold til udlandet. Totalfaktorproduktiviteten i erhvervet har dog haft en svag negativ udvikling i de sidste 10 år, mens udviklingen gennemgående har været positiv i de lande, som Danmark konkurrerer med. Den svage produktivitetsudvikling har sammen med et stigende produktionsomkostningsniveau resulteret i, at

---

¹ Problemstillinger ift. selve primærproduktionen og anvendelse af jorden håndteres i regi af Natur- og Landbrugskommissionen

fødevarerektoren har mistet konkurrenceevneⁱⁱ. Det kan være en udfordring i forhold til at skabe og fastholde arbejdspladser i Danmark, herunder arbejdspladser for faglærte og ufaglærte.

Danmark kan med sine erhvervsmæssige styrkepositioner på fødevarerområdet imødegå de globale udfordringer og behov ved en fortsat udvikling af en ressourceeffektiv fødevarerproduktion og gennem en øget merværdiskabelse i produkterne.

Vækst gennem ressourceeffektiv fødevarerproduktion

Den stigende efterspørgsel efter fødevarer, foder og plantemateriale på verdensplan medfører et stort behov for at øge og effektivisere den globale fødevarerproduktion, samtidig med at miljøbelastningen mindskes. Det gælder i forhold til en optimering og effektivisering af produktionen, forbedret anvendelse og udnyttelse af råvarer, der kommer fra bæredygtige kilder samt genanvendelse af vegetabilsk og animalsk materiale, der bliver til overs i produktionen.

De stigende råvare- og ressourcepriser betyder, at fødevarerproducenter er underlagt et stigende pres for at effektivisere produktionen, ligesom de er underlagt et behov for initiativer, der bidrager til at sikre en stabil bæredygtig råvareforsyning. Store udsving i råvarepriserne betyder også, at det er vanskeligt for virksomhederne at forudsige deres omkostningsniveau, hvilket giver yderligere incitament til at reducere ressourceforbruget. Der er derfor bl.a. brug for at satse yderligere på ny teknologi, som kan effektivisere produktionen og reducere spild og input af værdifulde ressourcer som f.eks. vand og energi.

Den danske fødevarerektor har med et højt ressourceeffektivitetsniveau et godt udgangspunkt for at positionere sig i forhold til udlandet. Danmark har med sin store erhvervs- og forskningsmæssige viden om ressourceeffektiv fødevarerproduktion mulighed for at blive et demonstrationsland, både i forhold til at udvikle den hjemlige produktion, men i særdeleshed også med henblik på eksport af viden, rådgivning og bæredygtige løsninger til fødevarerproduktion i resten af verden, bl.a. i forbindelse med de danske virksomheders fortsatte internationalisering.

Behovet for en stabil og tilstrækkelig råvareforsyning er en væsentlig strategisk udfordring for verdens fødevarerproducenter, hvilket nødvendiggør et systematisk fokus på en forbedret anvendelse og udnyttelse af råvarerne på globalt plan. Dette kan bl.a. ske gennem fortsat forædling inden for både animalske produkter og planteproduktion. Øget viden om forædlingsprocesser kan også medvirke til at mindske fødevarerektorens klimapåvirkning ved eksempelvis at mindske udledningen af metangas fra husdyrproduktionen. Det kan ligeledes øge markedsmulighederne for danske producenter og eksportører af bl.a. frø, avlsmateriale og know-how herom. Et område hvor Danmark traditionelt har stærke erhvervs- og forskningsmæssige styrker.

Et andet interessant område er fødevarerspild, som af konsulentbureauet McKinsey&Companyⁱⁱⁱ er fremhævet som et af de områder med det største potentiale for ressourceeffektivisering på globalt plan. En tredjedel af verdens fødevarer ender, iflg. FAO, direkte som spild^{iv}, og alene i Danmark smides der årligt 540.000² tons spiseligt mad ud^v. I udviklingslande sker spildet primært i forbindelse med primærproduktion, og der kan således være et eksportpotentiale i løsninger, der kan modvirke spild i denne del af fødevarerækeden, f.eks. under transport og opbevaring. Mængden af restprodukter og sidestrømme fra fødevarer er høj, og nye værdikæder, der kan styre, reducere og genanvende

---

² Hvoraf de 303.000 tons fordeler sig på primærproduktion, fødevarerindustri, detailhandel og i storkøkkener, mens 237.000 tons stammer fra husholdningerne

mængden af spild på et bæredygtigt grundlag rummer således et potentiale. Gennem innovative løsninger og effektiv anvendelse af restprodukter og sidestrømme kan fødevarerektoren få en større anvendelig produktion, mindre spild og dermed en økonomisk gevinst og forbedret konkurrenceevne.

Endelig kan der være muligheder inden for udvikling og anvendelse af ingredienser til fødevarerektoren, der kan bidrage til at gøre fødevarerproduktion mindre ressourcekrævende eller fremme holdbarheden af produkterne. Ligeledes er der potentiale for udvikling af intelligente emballager, der både kan øge fødevarernes holdbarhed og gøre håndtering og opbevaring af fødevarer nemmere for forbrugerne. Den voksende opmærksomhed om mulighederne i ”den biobaserede økonomi” og omstilling til et fossilfrit samfund forventes ligeledes at give anledning til nye markedsmuligheder. Danmark vurderes inden for disse områder at have erhvervsmæssige potentialer.

Vækst gennem øget værdiskabelse i produkter

Den danske fødevarerproduktion har traditionelt været baseret på evnen til at producere fødevarer af en ensartet høj kvalitet. Danske varer er generelt godt brandede, hvilket bl.a. kan tilskrives den høje fødevarer-, veterinær- og forsyningssikkerhed. Det har i en lang årrække givet danske fødevarerprodukter en særstilling på mange markeder, hvilket også kan aflæses af den store danske fødevarereksport.

Danmark står imidlertid overfor øget konkurrence fra lavomkostningslande. Det skaber behov for udvikling af nye produkter og forretningsmodeller, der kan medvirke til at skabe fremtidige markeder og sikre øget merværdi og værdiforøgelse i produktionen. Det kan ske gennem øget forædling af traditionelle fødevarer, men der vurderes ligeledes at være et stort potentiale inden for nye og mere avancerede anvendelser af fødevarer, som eksempelvis ingredienser til brug i medicinalindustrien eller andre bioteknologiske anvendelser. Den danske fødevarerektor er blandt de mest videnstunge på verdensplan og har derfor et godt fundament for at præge udviklingen.

Den øgede globale velstand og sundhedsudfordring med fedmeepidemi, diabetes og andre livsstilsrelaterede sygdomme øger efterspørgslen efter sundere og mere ernæringsrigtige fødevarer. Fødevarernes sundhedsmæssige kvalitet er således en afgørende konkurrenceparameter for stadigt flere forbrugergrupper. For danske virksomheder er der et potentiale i at udnytte fødevarerens muligheder for at mindske livsstilssygdomme, udvikle sunde ernæringsrigtige kvalitetsfødevarer og eksportere ny viden og know-how inden for sundhed, kost og ernæring mv., hvor Danmark også har en stærk forskningsmæssig tradition. Danske virksomheder er ligeledes globalt førende i forhold til at producere og udvikle ingredienser, enzymer og kulturer, som indgår i fødevarer, foder, og andre biobaserede produkter. Danske virksomheder har derfor gode muligheder for at drage nytte af den stigende efterspørgsel efter sundere fødevarer.

Et andet område, der indeholder potentiale for vækst, er værdiforøgelse eksempelvis i form af udvikling af højværdiprodukter baseret på de høje danske standarder for f.eks. fødevarerikkerhed, dyrevelfærd og –sundhed samt miljøhensyn. Både forbrugere og myndigheder stiller stigende krav til miljø, medicinforbrug og dyrevelfærd i produktionen. Markedet for højkvalitetsfødevarer udgør stadigt et forholdsvis lille marked, hvilket bl.a. skyldes en stærk prisbevidsthed blandt forbrugerne, ligesom det er en udfordring, at detailhandelen har høje krav til mængde og leveringsfrekvens, hvis nye produkter skal i sortimentet. Der er dog både nationalt og på flere eksportmarkeder en voksende efterspørgsel efter højkvalitetsprodukter, hvilket bl.a. afspejles i den internationale efterspørgsel efter økologi, som har medført en stigende dansk økologiekseport, og hvor der fortsat forventes vækst.

Det stigende pres på globale råstoffer og naturressourcer kan på længere sigt skabe ændrede vilkår på mainstreammarkedet for fødevarer, som f.eks. at hensyn til natur- og miljømæssig bæredygtighed kan

dokumenteres overfor grossist- og detailed. Her kan Danmark udnytte mange års erfaring med miljøregulering.

Ligeledes høster Danmark i øjeblikket stor succes på det gastronomiske område, hvor interessen for dansk gastronomi og (nyt) nordisk køkken er kraftigt voksende blandt trendsættende forbrugere på hjemme- og eksportmarkederne. Der kan dermed ligge et stort og endnu uforløst potentiale for fødevarerektoren i at udvikle og markedsføre produkter, som formidler kvaliteterne fra denne gastronomiske bølge. På samme måde som profilen af fransk og italiensk gastronomi og madkultur har haft en afgørende betydning for franske og italienske fødevareraktors eksportmuligheder, kan det danske markedspotentiale øges i takt med, at den gastronomiske interesse breder sig til bredere forbrugergrupper.

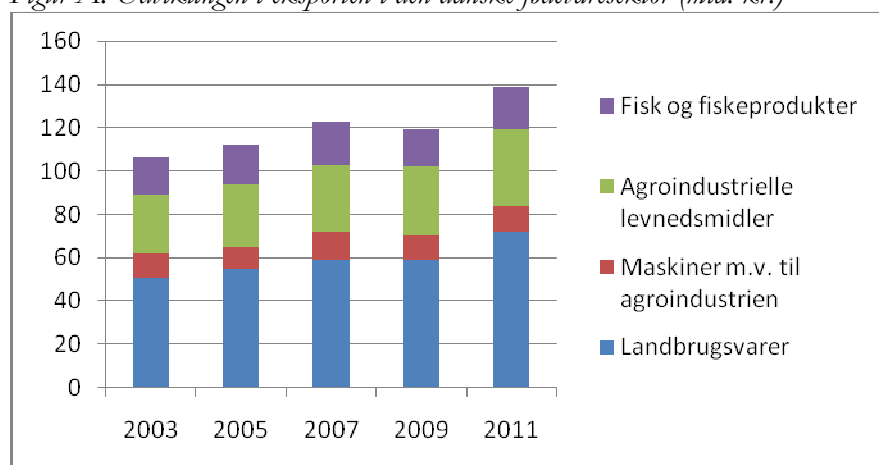
2. Fødevarerområdets betydning i dansk økonomi

Fødevarerektoren beskæftigede i 2010 mere end 140.000 fuldtidspersoner svarende til ca. 6 pct. af den danske beskæftigelse^{vi}, hvoraf en relativ høj andel er beskæftiget i de tyndt befolkede områder i Danmark. Fødevarerektoren beskæftiger såvel ufaglært og faglært arbejdskraft, som medarbejdere med videregående uddannelser.

De danske fødevareraktors består af en række forskellige typer virksomheder inden for både produktion og forarbejdning af fødevarer, ingredienser, teknologi mm. Sektoren er generelt kendetegnet ved at være domineret af et mindre antal store og globale virksomheder, bl.a. mejerier, slagterier, bryggerier og ingrediensaktors med meget store markedspositioner, og herudover et stort antal små og mellemstore fødevareraktors. Kendetegnet for fødevarerektoren er desuden en stærk integration og koordination mellem de forskellige aktører i kæden fra jord/hav til bord samt for en effektiv omsætning af resultater fra forskning og innovation.

Fødevarereksporten udgjorde ca. 139 mia. kr. i 2011 svarende til ca. to tredjedele af den danske produktion af fødevarer og 20 pct. af den samlede danske vareeksport. Eksporten fordeler sig på landbrugsvarer, som bl.a. kød og mælk for 72 mia. kr., agroindustrielle levnedsmidler, som bl.a. øl, chokolade og enzymer for 35 mia. kr., maskiner mm. til anvendelse i fødevarerektoren for 12 mia. kr. og fiskeriprodukter mv. for knap 20 mia. kr. De sidste 10 år er eksporten steget med ca. 30 pct., *se figur A*.

Figur A: Udviklingen i eksporten i den danske fødevarerektor (mia. kr.)

Anm: Agroindustrielle levnedsmidler dækker over forarbejdede fødevarer, som kager, øl, chokolade samt enzymer, hjælpestoffer m.m. Maskiner m.v. til agroindustrien dækker også over gødningsstoffer og emballage.

Kilde: Fødevarerøkonomisk Institut^{vii} og Danmarks Statistik..

Danmark står for ca. 2 pct. af den samlede globale fødevareeksport. I forhold til BNP har Danmark en væsentlig større andel og ligger over lande som Tyskland, Frankrig, Brasilien og USA.

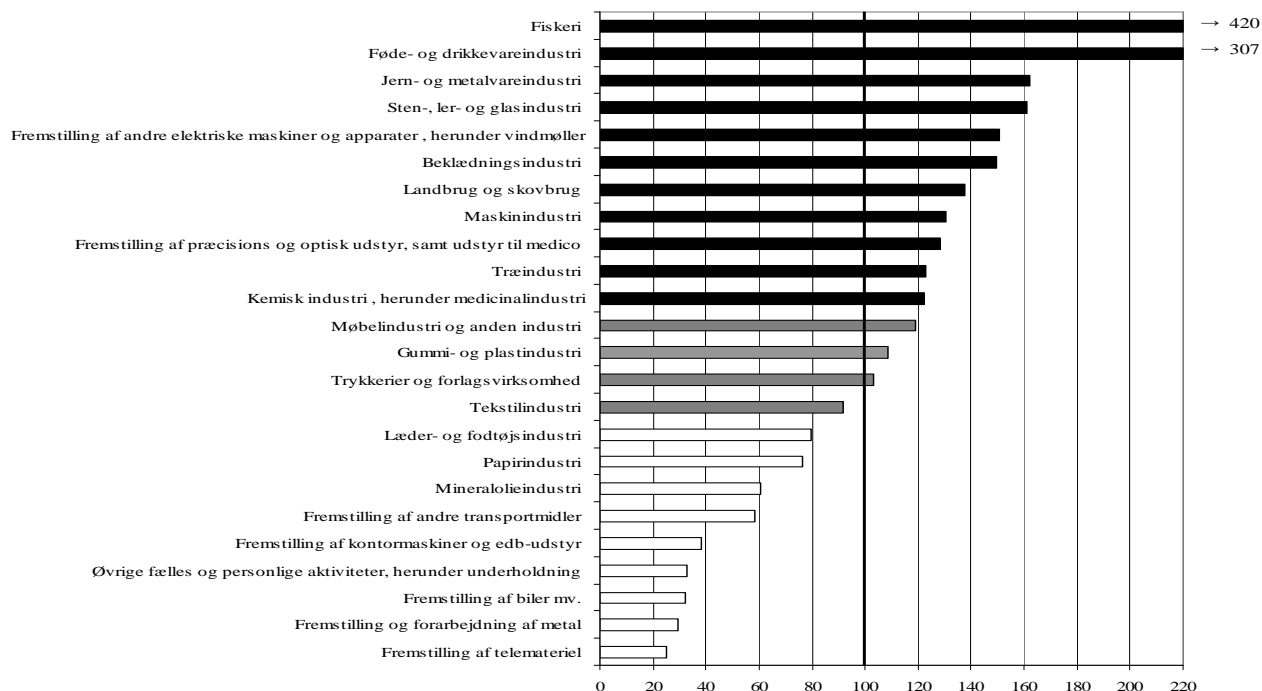
Eksporten er spredt ud over en bred portefølje af produkter og eksporteres til mere end 150 lande. De største aftagere af danske landbrugsvarer er Tyskland, Kina, Storbritannien og Sverige. De fire lande tegner sig således for 52 pct. af de eksporterede landbrugsvarer i 2011 (svarende til 32 mia. kr. ud af de 72 mia. kr. i alt). Alene eksporten til Kina er på bare tre år steget fra 5 mia. kr. i 2009 til 11 mia. kr. i 2011^{viii}.

Inden for den samlede danske agroindustrielle sektor er de største aftagere Tyskland, Sverige, Storbritannien, Norge og USA. De fem lande tegner sig således for ca. 46 pct. af de eksporterede agroindustrielle produkter i 2011 (svarende til ca. 21 mia. kr. ud af de 47 mia. kr. i alt). Den agroindustrielle sektor har de seneste ti år haft en stigende eksport af bl.a. mejeriudstyr, maskiner til næringsmiddelindustrien og enzymer. Eksporten er således i perioden gået fra 35 mia. kr. i 2001 til 47 mia. kr. i 2011. Her er bl.a. Rusland og Kina store og voksende markeder. Eksporten til Rusland steg med 0,9 mia. kr. fra 2009 til 2010 og nåede op på godt 3,5 milliarder kroner. På særligt de nyere områder er der – omend fra lavere niveauer – store stigningstakter på eksporten. Det gælder bl.a. inden for økologi og pels/skind.

Forsyningen af fisk kommer i stigende grad fra akvakulturproduktion, da det traditionelle fiskeri ikke kan dække efterspørgslen. Akvakulturproduktionen er globalt set et af de hurtigst voksende fødevareerhverv og udgør i dag omkring halvdelen af verdensmarkedets omsætning af spisefisk. Produktionen i EU og i Danmark er dog stagnerende. I Danmark eksporteres ca. 85 pct. af produktionen, hovedsagligt til EU markedet.

Erhvervsmæssige styrkepositioner i forhold til udlandet kan være afspejlet ved en relativt høj eksportandel for en given branche. Dette er tilfældet i Danmark inden for fiskeri, føde- og drikkevarerindustrien samt landbrug og skovbrug. Inden for føde- og drikkevarerindustrien er der særligt tale om eksport af kød- og fiskeprodukter, mejeriprodukter og øl, *se figur B*. Mange af de danske produkter er højværdiprodukter, dvs. de har været igennem en forædlings- eller specialiseringsproces.

Figur B. Eksportspecialisering i dansk industri, 2009

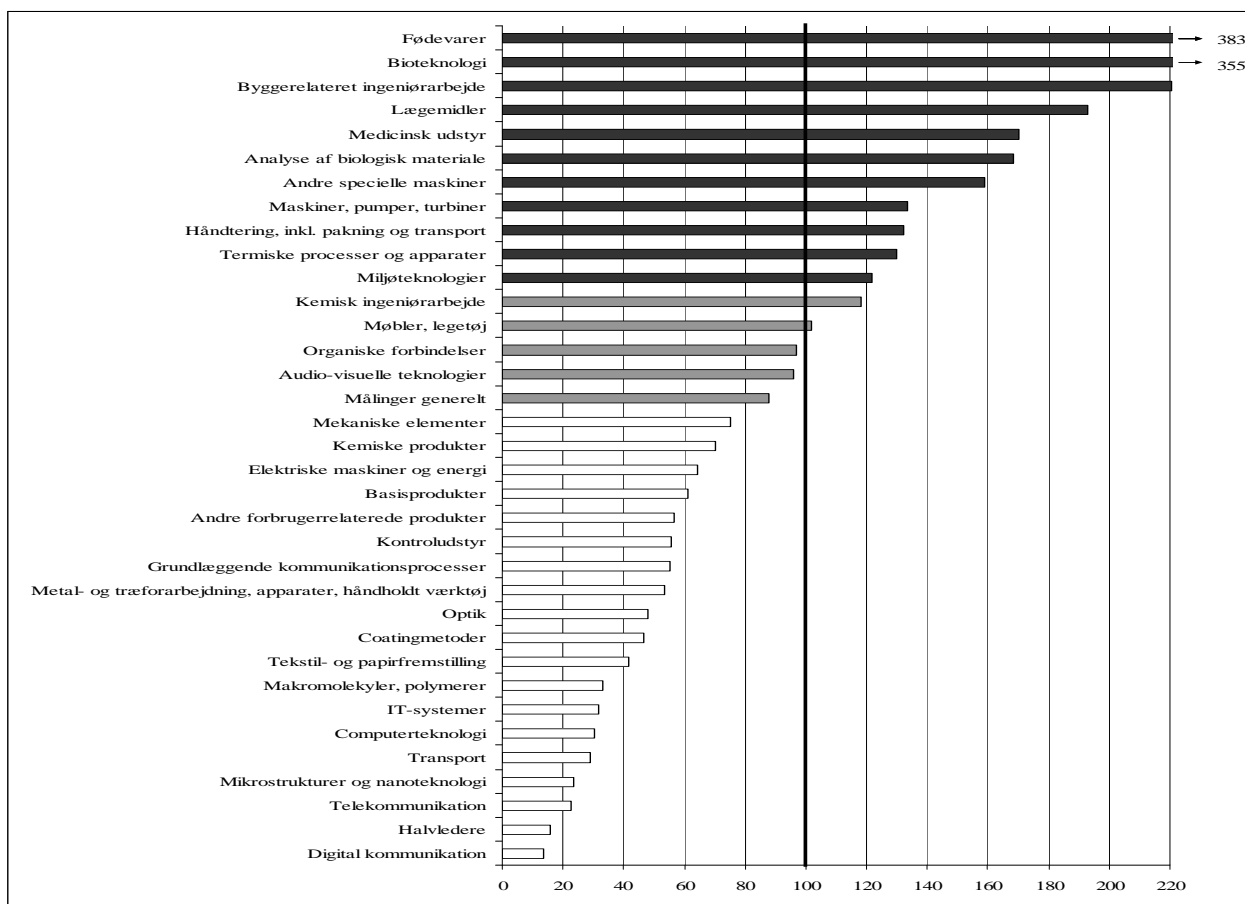
Anm.: En værdi over 100 betegner en eksportspecialisering. De øverste sorte søjler angiver brancher, hvor branchens andel af eksporten i Danmark er mere end 20 pct. større end branchens andel af eksporten i OECD.

Kilde: OECD International Trade by Commodity Statistics.

En erhvervsmæssig styrkeposition i forhold til udlandet afhænger også af, om danske virksomheder inden for et givent område har et godt udgangspunkt for at bevare og skabe nye forretningsmuligheder baseret på ny viden. Danske virksomheder investerer i stigende grad i ny viden, og særligt inden for teknologiområderne bioteknologi og fødevarer er patentaktiviteten høj. Danmarks andel af verdens samlede patentansøgninger til European Patent Organisation er her mere end 3,5 gange større, end den er for Danmark som helhed, *se figur C*.

Teknologiområdet 'Fødevarer', som har den højeste patentaktivitet i forhold til andre lande, består hovedsageligt af udvikling af enzymer til brug i fødevarerfremstillingen, konservering og ingredienser. Men også teknologiområdet 'Håndtering, inkl. pakning og transport', hvor den danske andel af patentansøgninger er mere end 30 pct. højere end udlandets, domineres i Danmark af virksomheder, der udvikler procesudstyr til fødevarerindustrien. Det er dog vigtigt at understrege, at det kun er en del af fødevarersektoren, der anvender patentbeskyttelse af viden og produkter.

Figur C: Danmarks patentaktivitet i forhold til andre lande fordelt på teknologiområder, 2005-2009

Anm. Værdier over (under) indeks 100 angiver, at Danmark indleverer en større (mindre) andel af patentansøgningerne inden for det pågældende teknologiområde end udlandet. De øverste sorte (nederste hvide) søjler angiver teknologiområder, hvor Danmarks andel af patentansøgningerne er mere end 20 pct. højere (mindre) end udlandets.

Kilde: European Patent Organisation og egne beregninger.

De danske fødevarervirksomheder vurderer i en spørgeskemaundersøgelse³, at det især er de høje danske lønninger og indkomstskatter og -afgifter, der bidrager til at forringe virksomhedernes konkurrenceevne. Besværligheder omkring godkendelsesprocedurer, ventetider, indberetningsbyrder og miljølovgivning opfattes dog også som hæmmende for konkurrenceevnen^{ix}.

Af samme undersøgelse fremgår det, at den offentlige indsats inden for forskning, udvikling og uddannelse overordnet set vurderes til at være en styrke for danske fødevarerirksomheder.

3. Regulering, Forskning og andre rammevilkår

Internationale målinger viser, at vi har gode generelle rammevilkår i Danmark i sammenligning med andre lande. Et vigtigt led i arbejdet med at fastholde og forbedre vækstvilkårene for fødevarerirksomheder.

³ Jf. Rammevilkårsanalysen. Resultaterne for fødevarerirksomhederne bygger i høj grad på en kvalitativ analyse baseret på spørgeskemaer og opfølgende interviews. For at udbygge analyserne er der behov for en kvantitativ analyse (efficiensanalyse) svarende til, hvad der er gennemført for primærlandbruget. Dette forudsætter dog adgang til internationalt sammenlignelige regnskabsdata for fødevarerirksomhederne.

vil være at vurdere, hvor effektivt de generelle rammevilkår understøtter væksten i netop dette erhverv.

Regulering

Den lovgivning, som de danske fødevarer virksomheder følger, har i stort omfang oprindelse i EU's regulering på fødevarer- og veterinærområdet. Der er dog i den danske lovgivning områder, hvor Danmark har særlig overvågning og kontrol, som rækker ud over EU lovgivningen, og af nationale succeshistorier kan nævnes Danmarks årelange tradition for at bekæmpe og udrydde smitsomme sygdomme i et samarbejde mellem erhverv og myndigheder. Danmark har i dag et effektivt veterinærberedskab som samtidig er afgørende for eksporten.

Danmarks udryddelse af Aujeszky's sygdom og særstatus på salmonella

Bekæmpelsen af Aujeszky's sygdom i Danmark er gennemført med stor succes i samarbejde mellem myndigheder og erhverv. Denne sygdom er den vigtigste enkeltfaktor, som begrænser mobiliteten af svin i Europa. Danmark har siden 1991 været tildelt status som Aujeszky-frit område, hvor vaccination ikke er tilladt. Dette har givet en helt væsentlig fordel på de internationale markeder, da der er stor international efterspørgsel på netop Aujeszky fri dyr og dyreprodukter. Frihed for Aujeszky kan direkte aflæses i den stærkt stigende kurve over eksporten af levende dyr siden sygdommens udryddelse i landet.

Myndigheder og erhverv har siden 2007 også arbejdet målrettet for, at Danmark skulle opnå særstatus i EU for salmonella i kyllinger og konsumæg. Særstatus giver danske producenter en fordel dels på eksportmarkederne, dels på hjemmemarkedet, hvor andre landes producenter skal leve op til de skærpede krav i Danmark. Danmark fik i 2012 som det første land ud over Sverige og Finland særstatus for konsumæg, og det forventes, at Danmark opfylder alle betingelserne for særstatus for kyllinger i slutningen af året. Herefter er det op til en politisk proces i EU, som gerne skulle føre til, at Danmark får særstatus for kyllinger. Særstatus for kyllinger vurderes at få endnu større betydning for det danske erhverv end for konsumæg.

De overordnede principper for den europæiske fødevarer sikkerhedspolitik er fastlagt i EU's generelle fødevarerforordning. Således indgår bl.a. sporbarhed, forsigtighedsprincippet, regulering fra ”jord/hav til bord”, risikoanalyseprincipperne, markedsoperatørernes ansvar for produkterne og transparens som overliggende grundprincipper i lovgivningsprocessen på EU-niveau. Gennem de seneste år har også elementer som hensynet til ressourceeffektivisering, bæredygtighed, smartere regulering og skærpet fokus på små og mellemstore virksomheders rammebetingelser vundet øget indpas i EU-reguleringen

For at danske virksomheder kan få de bedste vækstmuligheder ud af EU's regulering, kan virksomhederne aktivt spille ind i reguleringsprocessen så tidligt som muligt. Men de rette løsninger til et øget offentligt-privat samspil på dette område er muligvis endnu ikke fundet. Flere partnerskaber med erhvervslivet på de områder, hvor der er ny regulering på vej, kan være en mulig løsning fremadrettet.

Danmark er et foregangsland, når det kommer til fødevarer sikkerhed. Hensynet til de danske produktionsforhold og eksportinteresser fordrer et stigende fokus på, at fødevarereguleringen udformes, så den foruden at sikre fødevarer sikkerhed, dyrevelfærd og -sundhed i højere grad understøtter bæredygtig produktion og innovation. Udfordringen er bl.a. at indrette lovgivningen således, at den giver incitament til udvikling af nye og bedre løsninger – vel at mærke uden at gå på kompromis med de overordnede forudsætninger.

Forskning, udvikling og demonstration

Danmark har en lang tradition for fødevarerforskning i både den offentlige og den private sektor og har gennem mange år opbygget en stærk international styrkeposition. Som tidligere vist ligger dansk patentaktivitet i top i forhold til andre OECD-lande, og dansk fødevarerforskning har også den største publikationsaktivitet pr. capita i OECD og ligger højt på antal citationer. I 2008 blev der udført ca. 1.284 FoU-årsværk på fødevarerområdet i den offentlige sektor. Hovedparten af fødevarerforskningen er anvendt forskning^x.

En række offentlige bevillinger og instrumenter understøtter forskning, udvikling og demonstration. På fødevarerområdet har de offentlige midler fordelt sig som skønnet i tabel E.

Tabel E: Offentlige konkurrenceudsatte midler og omfang af tilskud til fødevarerforskning, -udvikling og -demonstration og midler til forskningsbaseret myndighedsbetjening, 2008-2012, mio. kr., skønsmæssig opgørelse

	2008	2009	2010	2011	2012
Det Strategiske Forskningsråd	150	137	232	230	269
Rådet for Teknologi og Innovation	69	57	56	72	66
Højteknologifonden*	13	16	19	30	32
Grønt Udviklings- og Demonstrationsprogram (GUDP)**	235	196	229	209	214
Forskningsprogram for økologisk fødevarerproduktion III	53	41	0	0	0
Vandmiljøplan III	25	0	0	0	0
Fornyelsesfonden	0	0	38	15	2
Forskningsbaseret myndighedsbetjening***)	679	685	646	621	603
I alt	1224	1132	1220	1187	1186

* I perioden 2005-2011 har Højteknologifonden i gennemsnit anvendt 5 % af de årlige bevillinger i fødevarerforskning. Tallene i tabellen udgør således 5 pct. af rådets årlige bevilling og er ikke et udtryk for konkrete tilsagn til fødevarerprojekter

** GUDP blev i 2010 tildelt 40 mio. kr. årligt i perioden 2010-2012 fra forskningsreserven. Af den samlede bevilling udmøntes i perioden i alt 120 mio. kr. til økologi koordineret gennem Internationalt Center for Organic Food Systems (ICROFS).

*** I niveau 2012.

Kilde: NaturErhvervsstyrelsen, Forsknings- og Innovationsstyrelsen og Erhvervsstyrelsen

Det Strategiske Forskningsråd har siden rådets oprettelse i 2004 haft bevillinger til støtte af fødevarerforskning, inden for jordbrug, planter, fiskeri, akvakultur, sundhed, kost og ernæring samt fødevarerikkerhed. Strategisk forskning er forskning, som kan bidrage til at løse væsentlige samfundsudfordringer og udføres i et offentligt-privat samarbejde.

Rådet for Teknologi og Innovation støtter en række generelle initiativer til fremme af innovation og vidensspredning, f.eks. videnkupon, Erhvervs-PhD, innovationsmiljøer, innovationskonsortier samt på fødevarerområdet innovationsnetværkene FoodNetwork og ”Smagen af Danmark”. Rådet støtter også GTS-instituttet Teknologisk Institut med divisionen Danish Meat Research Institute, som er Danmarks største videncenter inden for forarbejdning og processer vedrørende kød. Rådet støtter ligeledes GTS-instituttet AgroTech, som har fokus på hele værdikæden fra jord til bord.

Det Strategiske Forskningsråd og Rådet for Teknologi og Innovation tildelte indenfor de afsatte bevillinger i 2010 60 mio. kr. til inSPIRE, som er et SPIR (Strategic Platform for Research and Innovation) inden for fødevarerområdet.

Grønt Udviklings- og Demonstrationsprogram (GUDP) er etableret i 2010 og har til formål at bidrage til en konkurrence- og bæredygtig fødevarer- og nonfoodproduktion, herunder bidrage til udvikling af erhvervspotentialer, vækst, beskæftigelse, arbejdsmiljø og videreudvikling af en markedsdrevet økologisk sektor samtidig med, at et højt niveau sikres inden for: 1) Klima, miljø- og naturbeskyttelse, 2) Dyrevelfærd og 3) Fødevarerikkerhed og sundhed. GUDP støtter udvikling og demonstration samt forskning, der er grundlag for udvikling og demonstration på hele fødevarerområdet, idet der lægges afgørende vægt på at fremme samspil mellem bæredygtighed, effektivitet og værdiløft i fødevarersektoren. GUDP har en særlig opgave i forhold til at støtte den videre udvikling af markedsbaseret økologi.

Fødevarerministeriet bevillinger til forskningsbaseret myndighedsbetjening blev oprettet i 2007 i forbindelse med ministeriets sektorforskningsinstitutioners indfusionering i universiteterne og dækker områderne jordbrugsforhold, fiskeriforhold samt fødevarer- og veterinærforhold. Bevillingerne anvendes til sikring og udbygning af det videnskabelige grundlag for regulering på området, herunder dokumentation af veterinær status, fødevarerikkerhed mv. som grundlag for fødevarereksporten.

Uddannelsesministeriet har udarbejdet et nyt katalog – FORSK2020 - for prioritering af fremtidige finanslovsbevillinger til strategisk forskning. Forskning i bioressourcer, fødevarer og andre biologiske produkter indgår som et forskningsområde inden for visionen om ”Et samfund med grøn økonomi”. Der er i høj grad sammenhæng mellem FORSK2020 og de store samfundsudfordringer, der indgår som en væsentlig del af EU’s kommende rammeprogram for forskning og innovation – Horizon2020. Inden for denne ramme forventes der afsat betydelige midler til, at EIT (European Institute of Technology) kan etablere nye KIC (Knowledge and Innovation Communities), herunder et KIC på fødevarerområdet. Flere universiteter og repræsentanter for erhvervslivet har igangsat et arbejde med henblik på at forberede dansk deltagelse i en ansøgning dette KIC, når der bliver udbudt midler hertil.

EIT blev oprettet i 2008 med den mission at øge bæredygtig vækst og konkurrenceevne ved at styrke innovationskapaciteten i EU. EIT skal lette overgange fra idé til produkt, fra laboratorium til marked og fra studerende til iværksætter ved at integrere de tre sider af videntrekanten (videregående uddannelse, forskning og erhvervsliv) inden for områder med høj samfundsmæssig betydning. EU-kommissionen har i sit forslag til rammeprogrammet lagt op til, at EIT’s budget i perioden 2014-2020 skal tidobles til ca. tre mia. euro.

Et aktivt internationalt forskningssamarbejde er en væsentlig forudsætning for, at bevare og udvikle de danske styrkepositioner i fødevarersektoren. I 2008 deltog 72 pct. af de offentlige forskningsinstitutioner, som beskæftiger sig med fødevarerforskning, i formaliserede FoU-samarbejder med andre institutioner, virksomheder mv. Offentlig-private forskningssamarbejder kan øge forskningens samfundsmæssige relevans, styrke muligheden for at opnå ekstern finansiering samt give mulighed for indbyrdes at anvende hinandens måleudstyr og metoder. Virksomhederne og forskningsinstitutionerne har dog ofte forskellige tidshorisonter og incitamenter ift. resultater af forskningen. Flere forskningsinstitutioner har også en oplevelse af, at virksomhederne ikke altid vil finansiere en stor nok del af forskningen. Deling af rettigheder til forskningen udgør også en barriere.

Uddannelse og kompetencer

For at fastholde fødevarerområdet som dansk styrkeposition er der behov for at stille skarpt på hvilke kompetencer, der er afgørende for området fremover, og hvordan de bedst understøttes. En veluddannet og internationalt konkurrencedygtigt arbejdsstyrke er essentiel for at kunne sikre en fortsat vækst inden for fødevarerområdet i Danmark. Der er behov for medarbejdere med højt

specialiseret viden, generelle tværgående kompetencer samt evne for at tænke innovativt. Det er derfor afgørende, at der er en tæt dialog og samspil mellem erhvervsliv, videninstitutioner, forbrugere og myndigheder. Her er det væsentligt, at erhvervsliv og videninstitutioner, der allerede har omfattende samarbejder om uddannelse og praktik, til stadighed udvikler og styrker disse samarbejder. Fødevarerområdet beskæftiger bl.a. universitetsuddannede, professionsbachelor, og erhvervsuddannede. For alle niveauer gælder det, at der både findes uddannelser målrettet fødevarerhvervet samt uddannelser, der er generelt anvendelige i forhold til erhvervet.

Kommercialisering og kapital

Der er på fødevarerområdet behov på et vedvarende fokus på såvel teknologiudvikling som på at udvikle nye produkter og forretningsmodeller. Det kan være en udfordring særligt for de små og mellemstore virksomheder at tilvejebringe den nødvendige kapital i forhold til at finansiere sunde projekter.

Vækstfonden finansierer lønsom vækst i små og mellemstore virksomheder med fokus på innovation, iværksætteri og fornyelse gennem enten egenkapital til fonde og virksomheder eller med kationer for lån, der udstedes af danske finansieringsinstitutter.

Eksporthandelkreditfonden (EKF) tilbyder finansiering til både store og små danske virksomheder, herunder fødevareraktiviteter. Finansieringen skal forsikre virksomhederne mod ekstraordinære risici på eksportmarkederne, som det private marked ikke kan eller vil dække. EKF spiller især en rolle i forbindelse med eksport af kapitalgoder med lange tilbagebetalingstider, herunder eksport af fødevarer- og landbrugsteknologi.

Innovationsmiljøerne er etableret for at investere risikovillig kapital i nye innovative virksomheder på baggrund af forskning på universiteterne - op til 6 mio. kr. pr. virksomhed i form af lån eller egenkapital. Det er et krav, at de offentlige investeringer, suppleres af private kapitalkilder. De seks godkendte innovationsmiljøer råder samlet over 120-200 mio. kr. årligt og søsætter 40-70 nye virksomheder om året. Ca. 40 pct. har udspring i en forskningsinstitution.

Finansiering via EU fonde

For så vidt angår den kommende EU-programperiode 2014-2020 vurderes det, at mulighederne for at fremme udvikling og innovation inden for forarbejdning af fødevarer vil blive forbedret. En strategisk bred satsning inden for fødevarer og specifikt forarbejdning af jordbrugs- og fiskeriprodukter, vil dels skulle indgå i "Partnerskabsaftalen" mellem DK og EU, der bl.a. skal beskrive hvordan de respektive EU-medfinansierede fonde bidrager til at opfylde de overordnede EU-målsætninger, og vil dels skulle indarbejdes detaljeret i de respektive programmer for regional-, social-, landdistrikts- og fiskeriudvikling.

Landdistriktsprogrammet og i mindre omfang fiskeriudviklingsprogrammet kan såvel på kort sigt inden for de gældende programmer i 2013, og på længere sigt i den kommende programperiode 2014 – 2020, støtte udviklings- og investeringsprojekter inden for fødevarerproduktionen, der fremmer fødevarersektorens konkurrenceevne og grønne omstilling. For så vidt angår 2013 er der i forhold til forarbejdningssektoren i det fremlagte finanslovsforslag under landdistriktsprogrammet afsat midler til 1) udviklingsprojekter med det formål at fremme udvikling af nye produkter, processer og teknologier og 2) investeringsprojekter med det formål at fremme en mere værdiskabende fødevarerindustri gennem yderligere teknologisk udvikling og effektivisering samt sikre konkurrencedygtige virksomheder inden for fødevarersektoren. Indsatsen er i betydeligt omfang målrettet økologiske

forarbejdningsevner. Under fiskeriudviklingsprogrammet er også afsat midler til projekter inden for forarbejdning af fiskeriprodukter.

Regionalfonden har til formål at skabe udvikling og vækst i alle EU's regioner og hermed forsøge at mindske de store forskelle i velstand regionerne i mellem. Deraf fremgår, at regionerne varetager den regionale erhvervsudvikling gennem nedsættelse af regionale vækstfora. De regionale vækstfora har i flere regioner haft betydeligt fokus på fødevarerområdet i de regionale erhvervsudviklingsstrategier.

Eksportfremme, branding og investeringer

En række institutioner arbejder for at skabe international opmærksomhed om de danske styrker inden for fødevarerområdet, både på eksisterende og nye markeder, og dermed styrke dansk eksport og tiltrække udenlandske investeringer.

Det offentlig-private markedsføringskonsortium inden for fødevarer FOOD (Food Organisation Of Denmark) er etableret med støtte fra Fonden til Markedsføring af Danmark og har som opgave at udbrede kendskabet til dansk gastronomi og videreudvikle Danmarks stærke brand som leverandør af kvalitetsfødevarer. Det overordnede formål er at styrke det internationale kendskab til danske fødevarer af højeste kvalitet, styrkepositioner inden for gourmetoplevelser og rå- og fødevarerproduktion, for herved at løfte danske fødevarer op i værdikæden med skærpet konkurrenceevne og øget afsætning samt turisme til følge.

Samarbejde om økologiekseport

Eksporten af økologiske produkter er tredoblet fra 2006 til 2010, og udgør næsten 900 mio. kr. i 2011, svarende til ca. 15 pct. af den danske økologiske produktion. Brancheorganisationerne ser fortsat store muligheder for at øge eksporten og mener, at en gennemsnitlig vækstrate for økologiekseporten på 10 pct. årligt frem mod 2020, er realistisk.

Det er især mejeriprodukter (49 pct.), kød (14 pct.) og frugt og grønt (10 pct.), der eksporteres og primært til nærmarkederne i Tyskland (44 pct.), Sverige (19 pct.), Frankrig (9 pct.) og Holland (8 pct.). En meget stor del af mejeriprodukterne eksporteres gennem søstervirksomheder i Sverige og Tyskland, mens en stor del af kødeksporten til Frankrig og andre lande, sker ved business-to-business salg, dvs. gennem salg af uforarbejdede produkter til en udenlandsk virksomhed, der selv forarbejder og sælger videre. Endelig eksporteres ved direkte salg til detailhandelskæder i udlandet.

I forbindelse med Økologisk Handlingsplan 2020 fra juni 2012 har Fødevarerministeriet i samarbejde med branchen samt Eksportrådet udarbejdet en strategi for økologiekseporten med anbefalinger til, hvordan eksporten kan fremmes yderligere i de kommende år. Netværkssamarbejde, udvikling af eksportkompetencer og markeds-kendskab, produktudvikling og eksportassistance er her nøgleord.

Fødevarerministeriet har afsat 10 mio. kr. årligt i 2012 og 2013 til en ekstra prioriteret eksportindsats, hvor der dels er et geografisk fokus på nærmarkederne og et virkemiddelfokus med målrettede kampagner og messedeltagelse samt med indsamling af data om markeders potentiale og virksomheders eksportparathed.

Eksportrådet tilbyder målrettet rådgivning samt forskellige tilskuds- og støtteprogrammer til de danske fødevarer-virksomheder. Sunde og bæredygtige fødevarer, herunder økologiske fødevarer, udgør et særligt indsatsområde. I 2011 hjalp Eksportrådet 641 forskellige virksomheder inden for fødevarer-sektoren, svarende til ca. 12 pct. af Eksportrådets kunder.

Invest in Denmark (INDK), som arbejder for at skabe og fastholde udenlandske investeringer inden for danske styrkepositioner, har ikke fødevarerområdet som indsatsområde. Efterspørgslen er for lav fra investorer på det globale marked, men INDK følger udviklingen nøje – ikke mindst ift. til den højteknologiske udvikling i erhvervet, som rummer et stort potentiale for Danmark.

Herudover er fødevarerstyrelsens og ambassadernes løbende indsats med at løse konkrete eksportudfordringer, herunder udarbejdelse af eksportcertifikater mv., af betydning for den danske fødevarereksport.

Regeringen lancerede i maj 2012 en ny Vækstmarkedsstrategi og fire underliggende, landespecifikke strategier for Brasilien, Rusland, Indien og Kina. Strategierne skal hjælpe danske virksomheder til bedre at kunne udnytte det store potentiale, der ligger i de store vækstøkonomier. En af forudsætningerne for at øge eksport til og tiltrække investeringer, turister og talenter fra disse lande er, at man øger kendskabet til danske styrkepositioner. Særligt Kina- og Ruslands-strategierne indeholder en række konkrete initiativer, som skal fremme dansk eksport af fødevarer, og bl.a. arbejdes der for en styrket markedsføring af dansk gastronomi og kvalitetsfødevarer via det offentlig-private markedsføringskonsortium F.O.O.D.

Spørgsmål til drøftelse på dialogmødet

- Hvad skal der til for at skabe og fastholde arbejdsplader i den danske fødevarersektor, og for at sikre at Danmark er et attraktivt land for virksomheder, iværksættere, investorer og forskere på området?
- Hvordan kan Danmark udnytte mulighederne i fremtidens globale marked for en ressourceeffektiv fødevarerproduktion?
- Inden for hvilke nye segmenter, forretningsområder og markeder har danske fødevarer virksomheder størst mulighed for at udnytte et internationalt vækstpotentiale?

-
- ⁱ Meddelelse fra EU Kommissionen (2011), Roadmap to a Resource Efficient Europe, COM(2011)571final.
- ⁱⁱ FOI (2011): Rammevilkårsanalyse af dansk landbrug og fødevarerindustri - baseret på international benchmarking. Rapport 209.
- ⁱⁱⁱ McKinsey&Company (2012), Accelerating Green Growth Through Private Public Partnerships
- ^{iv} FAO 2011, Global Food Losses and Food Waste – Extent, Causes and Prevention.
- ^v Aarhus Universitet (2011), Madspild i fødevarerproduktionen – fra primærproduktion til detailed.
- ^{vi} FOI (2012): Udvikling og status for dansk jordbrugs produktion og økonomi.
- ^{vii} FOI (2012): Værdien af den danske eksport af henholdsvis fødevarer og fødevarerrelaterede teknologier.
- ^{viii} Regeringens Vækstmarkedsstrategi – Kina (2012)
- ^{ix} FOI (2011): Rammevilkårsanalyse af dansk landbrug og fødevarerindustri - baseret på international benchmarking. Rapport 209.
- ^x Styrelsen for Forskning og Innovations kortlægning af fødevarerforskning, -udvikling og -demonstration, 2010.